



قبل از مطالعه

این درس دارای ده آیه است که چهار آیه، متن عربی به همراه فارسی و شش آیه فقط دارای متن فارسی است (پنج آیه در بخش «تدبر» ذکر شده است). همچنین این درس دو حدیث فارسی از امام علی علیه السلام دارد. در این درس باید سرمایه‌های انسان (عوامل رشد) و آیات و روایات مربوط به آن را خوب بدانیم، همچنین موانع رسیدن به هدف یعنی نفس اماره و شیطان و آیات و روایات مربوط به آن را خوب بررسی کنیم تا در نهایت بتوانیم به سؤالات زیر پاسخ دهیم:

- ۱- سرمایه‌ها و عوامل رشد انسان شامل چه چیزهایی می‌شود و با چه آیات و روایاتی ارتباط دارد؟
- ۲- موانع رسیدن به هدف یا موانع رشد چه مواردی هستند و آیات و روایات مربوط به آن کدام است؟
- ۳- راه‌های فریب شیطان که در آیات قرآن آمده است، کدام است؟

مقدمه

جامع‌ترین و اصلی‌ترین هدف زندگی انسان، نزدیکی و تقرب به خداست.

رشد و کمال انسان و در نتیجه رستگاری او فقط با گام برداشتن به سوی این هدف میسر می‌شود. اولین گام برای حرکت انسان در این مسیر، شناخت انسان است؛ یعنی شناخت سرمایه‌ها، توانایی‌ها و استعدادهای او و چگونگی به کارگیری این سرمایه‌ها و همچنین شناخت موانع حرکت انسان در مسیر تقرب به خداوند و نحوه مقابله یا دوری از این موانع.

به همین دلیل است که خودشناسی سودمندترین دانش‌ها شمرده شده است.

سؤال به راستی خداوند متعال چه جایگاهی برای انسان در نظام هستی قائل است؟

برای گام برداشتن انسان در مسیر تقرب به خدا، چه توانایی‌هایی در وجود او قرار داده است؟ و سرانجام این‌که مهم‌ترین موانع تقرب به خدا و رسیدن انسان به کمالات و زیبایی‌ها چه چیزهایی است؟

سرمایه‌های انسان

خداوند آن‌چه در آسمان‌ها و زمین است، برای انسان آفریده و توانایی بهره‌مندی از آن‌ها را در وجود او قرار داده است. این‌ها نشان می‌دهد خداوند متعال انسان را گرامی داشته و برای انسان در نظام هستی جایگاه ویژه‌ای قائل شده است.

خداوند متعال برای این‌که انسان بتواند در مسیر رشد و کمال خود حرکت کند و به هدف خلقت یعنی تقرب به خدا دست یابد، سرمایه‌هایی در اختیارش قرار داده است. برخی از این سرمایه‌ها عبارت‌اند از:

- ۱- قدرت تفکر و تعقل
- ۲- قدرت اختیار و انتخاب
- ۳- سرشت خدا آشنا (فطرت)
- ۴- شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن
- ۵- نفس لّوأمه (سرزنشگر)
- ۶- هدایت الهی توسط پیامبران و پیشوایان

۱- قدرت تفکر و تعقل

بروردگار، به ما نیرویی عنایت کرده تا با آن بیندیشیم و مسیر درست زندگی را از راه‌های غلط تشخیص دهیم، حقایق را دریابیم و از جهل و نادانی دور شویم.

تدبر

با توجه به ترجمه آیات زیر بگویید هر آیه به کدام یک از آثار بهره‌گیری انسان از عقل اشاره دارد؟
 ۱- آن‌ها هنگامی که مردم را به نماز فرا می‌خوانید، آن را به مسخره و بازی می‌گیرند؛ این به خاطر آن است که آن‌ها گروهی هستند که تعقل نمی‌کنند.^۱
 «مأثده، ۵۸»

پیام آیات

- ۱ شیوه عاقلان، برخورد منطقی است ولی بی‌خردان، اهل استهزاء هستند.
- ۲ این آیه درباره جمعی از یهودیان و بعضی از مسیحیان است که وقتی صدای مؤذن را می‌شنیدند، آنان را مسخره و استهزاء می‌کردند.
- ۲- و می‌گویند: اگر ما گوش شنوا داشتیم یا تعقل می‌کردیم، در میان دوزخیان نبودیم.^۲
 «مُلک، ۱۰»

پیام آیات

- ۱ عدم تفکر علت دوزخی شدن است = دوزخی شدن معلول عدم تفکر است.
- ۲ داشتن روحیه حق‌پذیری یکی از راه‌های پیشروی در مسیر بندگی است.
- ۳ این آیه از زبان کسانی است که به ندای هوس پاسخ داده‌اند و حسرت‌زده و پشیمان هستند.
- ۴ دوزخیان عامل دوزخی شدن خود را نشنیدند و تبعیت نکردند از عقل معرفی می‌کنند.
- ۵ جدایی از صفت دوزخیان در گرو برخورداری از تعقل و شنیدن است.

جواب

- ۱- عدم تفکر علت دوری از حقیقت نماز است. ← آیه اول
- ۲- بهره‌گیری از تفکر علت رهایی از دوزخ و عذاب الهی است. (تشخیص خوب و بد) ← آیه دوم

۲- قدرت اختیار و انتخاب

خداوند ما را صاحب اراده و اختیار آفرید و مسئول سرنوشت خویش قرار داد. سپس راه رستگاری و راه شقاوت را به ما نشان داد تا با استفاده از سرمایه عقل راه رستگاری را برگزینیم و از شقاوت دوری کنیم.

◆ کلید واژه‌های آیه ◆	◆ ترجمه ◆	◆ آیه ◆
هَدْيُنَا: راه را به او نشان دادیم (هدایت تشریحی) السَّبِيل: راه (راه حق و باطل - راه سعادت و شقاوت)	ما راه را به او نشان دادیم یا سپاسگزار خواهد بود و یا ناسپاس	إِنَّا هَدَيْنَا السَّبِيلَ إِنَّمَا شَاكِرًا وَإِنَّمَا كَفُورًا ◆ سورة انسان، آیه ۳ ◆

پیام آیه

- ۱ قدرت اختیار و انتخاب، از سرمایه‌ها و عوامل رشد انسان است.
- ۲ خداوند، راه حق و باطل (سعادت و شقاوت) را به انسان نشان می‌دهد.
- ۳ اختیار و فلسفه نبوت (هدایت تشریحی)^۳
- ۴ هر کس مسئول سرنوشت خویش است.
- ۵ انسان عواقب کارهای خود را بر عهده می‌گیرد.

۳- سرشت خدا آشنا (فطرت)

خدا سرشت ما را با خود آشنا کرد و گرایش به خود را در وجود ما قرار داد. از این رو هر کس در خود می‌نگرد و یا به تماشای جهان می‌نشیند، خدا را می‌یابد و محبتش را در دل احساس می‌کند.
 امیر مؤمنان علی علیه السلام می‌فرماید:

«هیچ چیزی را مشاهده نکردم، مگر این‌که خدا را قبل از آن، بعد از آن و با آن دیدم.»

۱. و اذا ناديتهم الى الصلاة اتخذوها هزوا ولعبا ذلك بانهم قوم لا يعقلون

۲. و قالوا لو كنا نسمع أو نعقل ما كنا في اصحاب السعير

۳. هدایت تشریحی: هدایت از طریق پیامبران است که انسان می‌تواند با انتخاب و اختیار خود آن را بپذیرد.

پیام حدیث

- ۱ سرشت خدا آشنا = فطرت = از عوامل رشد و سرمایه‌های انسان
 - ۲ هر کس در خود می‌نگرد و یا به تماشای جهان می‌نشیند خدا را می‌یابد و محبتش را در دل احساس می‌کند.
 - ۳ ارتباط معنایی با شعر «دوست نزدیک‌تر از من به من است ...»
- گاهی غفلت‌ها سبب دوری ما از او و فراموشی یاد او می‌شود، ولی باز که به خود باز می‌گردیم، او را در کنار خود می‌یابیم و می‌گوییم:

دوست نزدیک‌تر از من به من است
چه کنم با که توان گفت که او
وین عجب‌تر که من از وی دورم
در کنار من و من مهجورم

پیام شعر

- ۱ قرب وجودی خداوند به انسان
- ۲ سرشت خدا آشنا (فطرت)؛ از عوامل رشد و سرمایه‌های انسان
- ۳ ارتباط مفهومی با حدیث «هیچ چیزی را مشاهده نکردم ...»

۴- شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن

خدای متعال شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن را در وجود ما قرار داد، تا به خیر و نیکی رو آوریم و از گناه و زشتی بپرهیزیم. از این‌روست که همه ما فضایی چون صداقت، عزت نفس و عدالت را دوست داریم و از دورویی، حقارت نفس، ریا و ظلم بیزاریم.

◆◆ کلید واژه‌های آیه ◆◆	◆◆ ترجمه ◆◆	◆◆ آیه ◆◆
و: واو قسم (که اهمیت را می‌رساند). قسم به نفس و آن‌که سامانش بخشید. / نفس: نفس ملهمه: اَلْهَمَّ (الهام‌کننده خوبی و بدی به انسان) سَوَى: سامان بخشید (مرتب ساخت) فُجُور: بدی‌ها / تَقْوَى: تقوا (خیر و خوبی)	سوگند به نفس و آن‌که سامانش بخشید، آن‌گاه بدکاری‌ها و تقوایش را به او الهام کرد.	و نَفْسٍ وَّ مَا سَوَّاهَا فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَ تَقْوَاهَا ◆◆ سوره شمس، آیات ۷ و ۸ ◆◆

پیام آیات

- ۱ خداوند بدی‌ها (بدکاری‌ها) و خوبی‌ها را به انسان الهام کرده است. (اَلْهَمَّ: نفس ملهمه)
- ۲ انسان زشتی، زیبایی، بدی و خوبی را درک می‌کند.
- ۳ شناخت و گرایش به خیر و نیکی از سرمایه‌های انسان (عوامل رشد) است.
- ۴ قسم خداوند به نفس، اشاره به اهمیت آن دارد.
- ۵ این آیه به قوه انتخاب بهترین راه، از میان بدکاری و تقوا اشاره دارد. (کنگور ۹۷)

۵- نفس لَوَّامه (سرزنشگر)

گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها سبب می‌شود (علت) که در مقابل گناه و زشتی واکنش (عکس‌العمل) نشان دهد و آن‌گاه که به گناه آلوده شد، خود را سرزنش و ملامت کند و در اندیشه جبران آن برآید. قرآن کریم، عامل درونی این حالت را **نفس لَوَّامه** یعنی نفس سرزنشگر، نامیده و به آن سوگند خورده است.

◆◆ کلید واژه‌های آیه ◆◆	◆◆ ترجمه ◆◆	◆◆ آیه ◆◆
لَا أُقْسِمُ: قسم نمی‌خورم، نوعی تأکید را می‌رساند. النَّفْسِ اللَّوَّامَةِ: نفس سرزنشگر = نفس ملامتگر (وجدان اخلاقی)	و سوگند به نفس ملامت‌کننده	و لَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ◆◆ سوره قیامت، آیه ۲ ◆◆

پیام آیه

- ۱- قسم به نفس لوّامه، اهمیّت آن را می‌رساند.
- ۲- نفس لوّامه، همان نفس ملامتگر یا وجدان اخلاقی است.
- ۳- خداوند در درون انسان، دادگاهی به نام نفس لوّامه قرار داده است.
- ۴- نفس لوّامه، مرتبه‌ای عالی از نفس انسان است که انسان را از گناه باز می‌دارد.
- ۵- این نفس پس از ارتکاب گناه، انسان را سرزنش می‌کند.

۶- هدایت الهی توسط پیامبران و پیشوایان

خداوند، پیامبران و پیشوایان پاک و دلسوزی را همراه با کتاب راهنما برای ما فرستاد تا:

- ۱- راه سعادت را به ما نشان دهند.
- ۲- در پیمودن راه حق به ما کمک کنند.

سرمایه و هدف

- ❁ هدف و مسیر حرکت هر کس با توانایی‌ها و سرمایه‌هایش هماهنگی دارد.
- ❁ اگر کسی سرمایه‌ای اندک داشته باشد ← به کاری کوچک روی می‌آورد.
- ❁ هر چه سرمایه‌ای این شخص بیشتر شود، ← هدف‌های بزرگ‌تری را می‌تواند مدنظر قرار دهد و به کارهای ارزشمندتری روی آورد.
- ❁ انسان سرمایه‌های عظیم و ارزشمندی هم‌چون عقل، وجدان و راهنمایان الهی و ... دارد، سرمایه‌هایی که حیوانات و گیاهان آن را برخوردار نیستند.
- ❁ از آن‌جا که ما بیش از حیوانات سرمایه و استعداد داریم، قطعاً هدف و مسیر ما نیز باید متفاوت از آن‌ها باشد. پس چگونه می‌توانیم به کاری که در حد و اندازه حیوانات است، قانع شویم و در همان سطح بمانیم، هدف ما باید به وسعت سرمایه‌هایمان باشد.
- ❁ اگر هدف از خلقت ما خوردن، خوابیدن و شهوترانی در این دنیای چند روزه بود، آیا به سرمایه‌هایی هم‌چون عقل و وجدان و پیامبران نیاز داشتیم؟! عقلی که با دوراندیشی، ما را از خوشی‌های زودگذر منع می‌کند و وجدانی که با محکمه‌اش، ما را از راحت‌طلبی باز می‌دارد. اگر بنا بر خوردن و خوابیدن باشد، حیوانات از ما خوش‌تر زندگی می‌کنند! چون نه عقل دارند که مانع آنان باشد و نه وجدانی که گاه و بیگاه آنان را سرزنش کند.

موانع رسیدن به هدف

- ۱- نفس اماره (عامل درونی)
- ۲- شیطان (عامل بیرونی)

۱- نفس اماره

خداوند به ما یادآوری می‌کند که **عامل درونی**، انسان‌ها را برای رسیدن به لذت‌های زودگذر دنیایی، به گناه دعوت می‌کند و از پیروی از عقل و وجدان بازمی‌دارد. میل سرکشی که در درون انسان طغیان می‌کند و وی را به گناه فرا می‌خواند، **نفس اماره** یعنی فرمان‌دهنده به بدی‌ها نامیده می‌شود. این عامل درونی همان **نفس اماره** است که **حضرت علی** علیه السلام درباره‌اش فرموده است:

«دشمن‌ترین دشمن تو، همان نفسی است که در درون توست.»

۲- شیطان

خداوند از **عاملی بیرونی** خیر می‌دهد که خود را **برتر از آدمیان** می‌پندارد و سوگند یاد کرده است که **فرزندان آدم** را فریب دهد و از رسیدن به بهشت بازدارد. کار شیطان و راه نفوذ او: ۱- وسوسه کردن ۲- فریب دادن، این موارد تنها راه نفوذ شیطان در انسان است.

❁ این خود ما هستیم که به او اجازه‌ی وسوسه می‌دهیم و یا راه فریب را بر او می‌بندیم. (وجود اختیار در انسان)

❁ همین دشمن (شیطان)، در **روز قیامت** که فرصتی برای توبه باقی‌نمانده است به **اهل جهنم** می‌گوید:

«خداوند به شما **وعده حق داد**، اما من به شما وعده‌ای دادم و خلاف آن عمل کردم. البته من بر شما تسلطی نداشتم، فقط شما را به گناه دعوت کردم. این خودتان بودید که دعوت مرا پذیرفتید. امروز، خود را **سرزنش** کنید نه مرا، نه من می‌توانم به شما کمکی کنم و نه شما می‌توانید مرا نجات دهید.» (وجود اختیار در انسان)

تدبیر

با توجه به ترجمه آیات زیر بگویید شیطان از چه راه‌هایی انسان را فریب می‌دهد؟

- ۱- شیطان می‌خواهد به وسیله شراب و قمار، در میان شما دشمنی و کینه ایجاد کند و شما را از یاد خدا و نماز باز دارد.^۱ «مائده، ۹۱»
ایجاد دشمنی و کینه میان مردم از طریق شراب و قمار غافل کردن از یاد خدا و نماز

پیام آیات

- ۱) برجسته‌ترین اثر شراب و قمار بازداشتن انسان از یاد خدا و نماز است.
- ۲) هر کس که عامل کینه و عداوت در میان مردم شود، مانند شیطان است.
- ۳) تحریکات شیطان دائمی است. (یُرید الشیطان ...)
- ۴) قمار و شراب ابزار کار شیطان برای ایجاد کینه و دشمنی است.

- ۲- و شیطان، هر کاری را که [گناهکاران] می‌کردند، در نظرشان زینت داد.^۲ «انعام، ۴۳»
زیبا نشان دادن گناه

پیام آیات

- ۱) انسان فطرتاً زیبایی را دوست دارد، تا آن‌جا که شیطان نیز از همین راه، او را می‌فریبد.
- ۲) ریشه غرور، فریفته شدن به زینت‌های شیطانی است.

- ۳- کسانی که بعد از روشن شدن هدایت برای آن‌ها، پشت به حق کردند، شیطان اعمال زشت‌شان را در نظرشان زینت داده و آنان را با آرزوهای طولانی فریفته است.^۳ «محمد، ۲۵»
سرگرم کردن انسان به آرزوهای سراب‌گونه و طولانی دنیایی

پیام آیات

- ۱) شیطان راه انحراف را برای انسان آسان جلوه می‌دهد.
- ۲) توجه به وسوسه‌های شیطانی از آفات ایمان به خداست و سرانجام آن ارتداد و بد عاقبت شدن است.
- ۳) زیبا جلوه دادن بدی‌ها و آرزوهای طولانی، ابزار کار شیطان است.

اندیشه و تحقیق

- ۱- آیا وجود شیطان، مانع اختیار و اراده ما در تصمیم‌گیری‌ها می‌شود؟
خیر، شیطان جز وسوسه کردن، نمی‌تواند کاری انجام دهد و این خود ما هستیم که به او اجازه وسوسه می‌دهیم یا راه فریب را بر او می‌بندیم؛ یعنی انسان مسئول کارهای خویش است.
- ۲- چه رابطه‌ای میان «توانایی‌ها و سرمایه‌ها» و «هدف» وجود دارد؟
هدف و مسیر حرکت هر کس با توانایی‌ها و سرمایه‌هایش هماهنگی دارد. اگر کسی سرمایه‌ای اندک داشت، به کاری کوچک روی می‌آورد ولی هر چه بر این سرمایه افزون گردد، هدف‌های بزرگ‌تری را می‌تواند مدنظر قرار دهد و به کارهای ارزشمندتری رو آورد.
- ۳- خداوند، شیطان را از درگاه خود راند و برای همیشه او را طرد کرد، چون فرمان خدا را برای سجده بر انسان اطاعت نکرد. حال، دیدگاه و احساس خود را نسبت به انسان‌هایی که حاضر نیستند در برابر خدا سجده کنند و بندگی شیطان را می‌پذیرند، بیان کنید.
نپذیرفتن فرمان خدایی که دشمن انسان؛ یعنی شیطان را به دلیل عدم سجده بر انسان از درگاه خویش راند و پذیرش فرمان شیطان رانده شده، توسط انسان، نشان از بی‌وفایی انسان‌ها به خدا و مایه تعجب و شگفتی است.

بیشتر بدانیم

رابطه علی و معلولی

- گام برداشتن به سوی هدف (علت) باعث رستگاری و رشد و کمال انسان می‌شود. (معلول)
دوست داشتن فضایی چون صداقت، عزت نفس و عدالت (معلول) شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن است. (علت)
بیزاری از دورویی، حقارت نفس، ریا و ظلم (معلول) شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن است. (علت)

۱. «انما یرید الشیطان ان یوقع بینکم العداوة و البغضاء فی الخمر و المیسر و یُضدکم عن ذکر اللّٰه و عن الصلوة ...»

۲. «... و زین لهم الشیطان ما کانوا یعملون»

۳. «ان الذین ارتدوا علی ابدالهم من بعد ما تبیین لهم الهدی الشیطان سؤل لهم و املی لهم»

❁ گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها سبب می‌شود (عَلَّت) انسان:

- ۱- در مقابل گناه و زشتی، واکنش (عکس‌العمل) نشان دهد.
- ۲- خود را سرزنش و ملامت کند. (نفس لوامه)
- ۳- در اندیشه جبران آن برآید.

معلول

❁ خداوند ما را صاحب اراده و اختیار آفرید و مسئول سرنوشت خویش قرار داد و سپس راه رستگاری و شقاوت را به ما نشان داد (عَلَّت) تا خود راه رستگاری را برگزینیم و از شقاوت دوری کنیم. (معلول)

❁ مسخره کردن و به بازی گرفتن نماز معلول نیاندیشیدن است.

❁ هر کس که در خود می‌نگرد (خودشناسی) و یا به تماشای جهان می‌نشیند (جهان‌شناسی) (عَلَّت) خدا را می‌یابد (معلول) و محبتش را در دل احساس می‌کند. (معلول)

❖ ترین‌ها (اولین)

- ❁ جامع‌ترین و اصلی‌ترین هدف زندگی انسان نزدیکی و تقرب به خداست.
- ❁ خودشناسی، سودمندترین دانش‌ها شمرده شده است.
- ❁ مهم‌ترین موانع بندگی انسان: ۱- نفس اماره ۲- شیطان

❖ مترادف‌ها

- عوامل رشد = سرمایه‌های انسان
- نفس اماره: فرمان‌دهنده به بدی = دشمن‌ترین دشمن انسان = عامل درونی
- شیطان = عامل بیرونی
- نفس لوامه: سرزنشگر = ملامت‌کننده = وجدان اخلاقی = عامل درونی
- موانع رشد = ۱- نفس اماره ۲- شیطان
- کار شیطان = وسوسه کردن و فریب دادن = راه نفوذ شیطان

❖ مرور نکته‌های مهم درس

- ❁ سرمایه‌های انسان عبارت‌اند از: ۱- قدرت تفکر و تعقل ۲- قدرت اختیار و انتخاب ۳- سرشت خدا آشنا ۴- شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن ۵- نفس لوامه (سرزنشگر) ۶- هدایت الهی توسط پیامبران و پیشوایان
- ❁ خداوند آن‌چه در آسمان و زمین است، برای انسان آفریده و توانایی بهره‌مندی از آن‌ها را در وجود او قرار داده است و این نشان‌دهنده آن است که خدای متعال انسان را گرامی داشته و برای انسان در نظام هستی جایگاه ویژه‌ای قائل شده است.
- ❁ پروردگار به ما نیرویی عنایت کرده تا با آن بیندیشیم و مسیر درست زندگی را از راه‌های غلط تشخیص دهیم، حقایق را دریابیم و او جهل و نادانی دور شویم (قدرت تفکر و تعقل)
- ❁ خداوند، ما را صاحب اراده و اختیار آفرید و مسئول سرنوشت خویش قرار داد، سپس راه رستگاری و راه شقاوت را به ما نشان داد. (انا هدیناه السبیل ... اراده و اختیار)
- ❁ خداوند سرشت ما را با خود آشنا کرد و گرایش به خود را در وجود انسان قرار داد از این رو هر کس در خود می‌نگرد و یا به تماشای جهان می‌نشیند، خدا را می‌یابد و محبتش را در دل احساس می‌کند. (امام علی علیه السلام می‌فرماید: هیچ چیزی را مشاهده نکردم ... دوست نزدیک از من به من است / وین عجب‌تر که من از وی دورم ... سرشت خدا آشنا)
- ❁ خداوند متعال، شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن را در وجود ما قرار داد تا به خیر و نیکی رو آوریم و از گناه و زشتی بپرهیزیم ... (و نفس و ما سواها ...)
- ❁ گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها سبب می‌شود که در مقابل گناه و زشتی واکنش نشان دهد و آن‌گاه که به گناه آلوده شد، خود را سرزنش و ملامت کند ... (و لا اقسِم بالنفس اللوامه: نفس لوامه = سرزنشگر)
- ❁ هدف و مسیر حرکت با توانایی و سرمایه‌های هماهنگی دارد.
- ❁ موانع رسیدن به هدف: ۱- عامل درونی (نفس اماره) ۲- عامل بیرونی (شیطان)
- ❁ شیطان خود را برتر از آدمیان می‌پندارد و سوگند یاد کرده که فرزندان آدم را فریب دهد و از بهشت باز دارد.
- ❁ کار شیطان وسوسه کردن و فریب دادن است و جز این، راه نفوذ دیگری ندارد.
- ❁ شیطان در روز قیامت به اهل جهنم می‌گوید: «خداوند به شما وعده حق داد، اما من به شما وعده‌ای دادم و خلاف آن عمل کردم ...»
- ❁ شیطان می‌خواهد به وسیله شراب و قمار، در میان شما عداوت و کینه ایجاد کند و شما را از یاد خدا و نماز باز دارد (غافل کردن از خدا و یاد او)
- ❁ شیطان، هر کاری را که [گناهکاران] می‌کردند، در نظرشان زینت داد (زیبا و لذت‌بخش نشان دادن گناه نه دنیا)
- ❁ کسانی که بعد از روشن شدن هدایت برای آن‌ها، پشت به حق کردند، شیطان اعمال زشتشان را در نظرشان زینت داده و آنان را با آرزوهای طولانی فریفته است. (سرگرم کردن به آرزوهای سراب گونه دنیایی)

پرسش‌های امتحانی

آیات قرآن

- ۱- هر کدام از آیات شریفه زیر به کدام‌یک از سرمایه‌های انسان اشاره دارد؟
 الف) **إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا**
 ب) **وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا**
 ج) **وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ**
- ۲- با توجه به آیه شریفه **وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ** انسان، چه زمانی خود را سرزنش می‌کند؟
- ۳- این موضوع که «انسان مسئول سرنوشت خویش است» از کدام آیه برداشت می‌شود؟

صحیح / غلط

- ۴- زیبا و لذت‌بخش نشان دادن دنیا، کار شیطان است.
- ۵- سرگرم کردن به آرزوهای سراب‌گونه دنیایی، کار نفس اماره است.
- ۶- هدف و مسیر حرکت هر کس با توانایی‌هایش هماهنگی دارد.
- ۷- خداوند متعال شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن را در ما قرار داده است.
- ۸- در روز قیامت، دوباره فرصتی برای توبه باقی است.
- ۹- نفس لّوامه از عوامل رشد و کمال انسان است.
- ۱۰- انسان سرمایه‌های عظیم و ارزشمندی هم‌چون عقل، وجدان و راهنمایان الهی دارد.
- ۱۱- نفس اماره می‌خواهد به وسیله شراب و قمار در میان انسان‌ها دشمنی و کینه ایجاد کند.

جای خالی

- ۱۲- نفس اماره و شیطان به ترتیب عامل و هستند.
- ۱۳- قرآن کریم، عامل درونی را که باعث اندیشه جبران گناه می‌شود، می‌نامد.
- ۱۴- ، هر کاری را که گناهکاران می‌کردند در نظرشان زینت داد.
- ۱۵- از سرمایه‌های انسان، مسئول سرنوشت خویش بودن است که نام دارد.
- ۱۶- رستگاری، رشد و کمال انسان، جز با گام برداشتن در مسیر میسر نمی‌گردد.
- ۱۷- جامع‌ترین و اصلی‌ترین هدف زندگی انسان است.
- ۱۸- دشمن‌ترین دشمنان انسان از دیدگاه امام علی علیه السلام همان است.
- ۱۹- اولین گام برای حرکت انسان در مسیر هدف، است.
- ۲۰- فرمان‌دهنده به بدی‌ها همان است.
- ۲۱- عاملی که انسان را برای رسیدن به لذت‌های زودگذر دنیایی به گناه دعوت می‌کند، همان است.
- ۲۲- یکی از راه‌های فریب انسان از طریق شیطان، زیبا و لذت‌بخش نشان دادن است.

انتخاب کنید

- ۲۳- حدیث امام علی علیه السلام که فرمود: «هیچ چیزی را مشاهده نکردم، مگر اینکه خدا را قبل از آن، بعد از آن و با آن دیدم»، به کدام سرمایه انسان در مسیر رسیدن به هدف قرب الهی اشاره دارد؟
 الف) گرایش به خیر و نیکی
 ب) سرشت خدا آشنا
- ۲۴- وظیفه قوه عقل در وجود انسان کدام است؟
 الف) منع از خوشی‌های زودگذر با دوراندیشی
 ب) بازداشتن از راحت‌طلبی با محکمه‌ها

تعریف مفاهیم و اصطلاحات

۲۵- شیطان:

۲۶- نفس لوّامه:

۲۷- نفس اماره:

کشف ارتباط

- ۲۸- الف) از راه‌های فریب انسان توسط شیطان ()
 ۱- نفس لوّامه
 ب) عامل درونی از موانع رشد ()
 ۲- شیطان
 ج) عامل بیرونی از موانع رشد ()
 ۳- زیبا و لذت‌بخش نشان دادن دنیا
 د) نفس سرزنشگر ()
 ۴- نفس اماره
 ۵- ایجاد کینه و دشمنی میان مردم

سؤالات پاسخ کوتاه

- ۲۹- بیزار بودن از دورویی، حقارت و دوست داشتن فضایی چون صداقت، به کدام سرمایه‌های انسان اشاره دارد؟
 ۳۰- شیطان به چه وسیله‌ای در میان انسان‌ها دشمنی و کینه ایجاد می‌کند و انسان را از یاد خدا و نماز باز می‌دارد؟
 ۳۱- در بیان قرآن کریم شرط دوزخی نبودن را چه چیزی بیان می‌کند؟
 ۳۲- مهم‌ترین موانع رسیدن به هدف را نام ببرید.
 ۳۳- نفسی که قرآن به آن قسم خورده است، کدام است؟
 ۳۴- دعوت‌کننده به گناه و بازدارنده از عقل و وجدان، کدام عامل است؟
 ۳۵- عبارت «امروز خود را سرزنش کنید نه مرا» از زبان کیست و چه هنگامی بیان می‌شود؟
 ۳۶- سودمندترین دانش‌ها کدام است؟
 ۳۷- علت فرستادن پیامبران و پیشوایان پاک و دلسوز به همراه کتاب راهنما برای انسان چه بوده است؟
 ۳۸- منظور از شناخت انسان چیست؟
 ۳۹- حضرت علی علیه السلام درباره نفس اماره چه فرمودند؟
 ۴۰- اولین گام برای حرکت انسان در مسیر هدف کدام است؟
 ۴۱- تشخیص راه‌های غلط و درست به وسیله کدام نیرو است؟

سؤالات پاسخ بلند

- ۴۲- چرا شناخت انسان (خودشناسی)، سودمندترین دانش‌ها شمرده شده است؟
 ۴۳- آیا وجود شیطان، مانع اختیار و اراده ما در تصمیم‌گیری‌ها می‌شود؟
 ۴۴- آیه شریفه «إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا» درباره چیست؟ توضیح دهید.
 ۴۵- چه چیزی نشان‌دهنده آن است که خداوند متعال برای انسان در نظام هستی، جایگاه ویژه‌ای قائل است؟
 ۴۶- راه‌های فریب انسان توسط شیطان را بنویسید.
 ۴۷- یکی از سرمایه‌های بزرگ انسان، نعمت حضور پیامبران و پیشوایان است. آن را توضیح دهید.
 ۴۸- چرا امام علی علیه السلام نفس اماره را دشمن‌ترین دشمن معرفی می‌کند، در صورتی که شیطان هم دشمن انسان است؟
 ۴۹- شیطان در روز قیامت که فرصتی برای توبه باقی نمانده است، به اهل جهنم چه می‌گوید؟

پاسخ پرسش‌های امتحانی

- ۳۱- گوش شنوا داشتن و تعقل کردن (اگر ما گوش شنوا داشتیم یا تعقل می‌کردیم، در میان دوزخیان نبودیم، سوره ملک آیه ۱۰)
- ۳۲- ۱- نفس اماره (عامل درونی) ۲- شیطان (عامل بیرونی)
- ۳۳- نفس لؤامه
- ۳۴- نفس اماره
- ۳۵- شیطان و در روز قیامت که فرصتی برای توبه باقی نمانده است، می‌گوید.
- ۳۶- خودشناسی
- ۳۷- تا راه سعادت را به انسان نشان دهند و در پیمودن راه حق به انسان کمک کنند.
- ۳۸- یعنی شناخت سرمایه‌ها، توانایی‌ها و استعدادها و شناخت موانع حرکت انسان در مسیر عبودیت
- ۳۹- دشمن‌ترین دشمن تو، همان نفسی است که در درون توست.
- ۴۰- شناخت انسان
- ۴۱- قدرت تفکر و تعقل
- ۴۲- رشد و کمال انسان و در نتیجه رستگاری او جز با گام گذاشتن به سوی عبودیت میسر نمی‌شود و اولین گام برای حرکت انسان در این مسیر، شناخت خود است، یعنی شناخت سرمایه‌ها، توانایی‌ها و استعدادهایش و همچنین شناخت موانع حرکت انسان در مسیر عبودیت، به همین دلیل خودشناسی، سودمندترین دانش‌هاست.
- ۴۳- خیر، زیرا شیطان جز وسوسه کردن، نمی‌تواند کاری انجام دهد و خود انسان، مسئول اعمالش است.
- ۴۴- این آیه درباره اراده و اختیار انسان از عوامل رشد انسان است. خداوند انسان را صاحب اراده و اختیار آفرید و مسئول سرنوشت خویش قرار داد. سپس راه رستگاری و راه شقاوت را به ما نشان داد تا خود راه رستگاری را برگزینیم و از شقاوت دوری کنیم.
- ۴۵- خداوند با دادن نعمت‌های مادی و معنوی به انسان، او را گرمی داشته و به او کرامت بخشیده و بر بسیاری از مخلوقات برتری داده است و آن‌چه در آسمان‌ها و زمین است، برای انسان آفریده و توانایی بهره‌مندی از آن‌ها را در وجود او قرار داده است.
- ۴۶- ۱- غافل کردن انسان از خدا و یاد او ۲- زیبا و لذت‌بخش نشان دادن گناه ۳- سرگرم کردن به آرزوهای سراب‌گونه دنیایی ۴- ایجاد کینه و دشمنی میان مردم
- ۴۷- یکی از عوامل رشد و سرمایه‌های انسان، فرستادن پیامبران و پیشوایان دلسوزی است که همراه با کتاب راهنما است، تا راه سعادت را به ما نشان دهند و در پیمودن راه حق به ما کمک کنند.
- ۴۸- زیرا شیطان کارش وسوسه کردن است و جز این، راه نفوذ دیگری ندارد و خود شیطان در روز قیامت به اهل جهنم می‌گوید: ... من بر شما تسلطی نداشتم، فقط شما را به گناه دعوت کردم، این خودتان بودید که دعوت مرا پذیرفتید (نفس اماره) امروز خود را سرزنش کنید نه مرا ...
- ۴۹- خداوند به شما وعده حق داد، اما من به شما وعده‌ای دادم و خلاف آن عمل کردم. البته من بر شما تسلطی نداشتم، فقط شما را به گناه دعوت کردم، این خودتان بودید که دعوت مرا پذیرفتید. امروز خود را سرزنش کنید نه مرا. نه من می‌توانم به شما کمکی کنم و نه شما می‌توانید مرا نجات دهید.

- ۱- الف) قدرت اختیار و انتخاب
ب) شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن
ج) نفس لؤامه (سرزنشگر)
- ۲- آن‌گاه که به گناه آلوده شده، خود را سرزنش و ملامت می‌کند و در اندیشه جبران آن برمی‌آید.
- ۳- «انا هدیناه السبیل اما شاکراً و اما کفوراً»
- ۴- غلط (زیبا و لذت‌بخش نشان دادن گناه نه دنیا)
- ۵- غلط (این، کار شیطان است نه نفس اماره)
- ۶- صحیح
- ۷- صحیح
- ۸- غلط (در روز قیامت فرصتی برای توبه نیست).
- ۹- صحیح
- ۱۰- صحیح
- ۱۱- غلط (شیطان می‌خواهد به وسیله شراب و قمار در میان انسان‌ها عداوت و کینه ایجاد کند).
- ۱۲- درونی - بیرونی
- ۱۳- نفس لؤامه (سرزنشگر): وجدان اخلاقی
- ۱۴- شیطان
- ۱۵- اختیار و اراده
- ۱۶- عبودیت
- ۱۷- نزدیکی و تقرب به خدا
- ۱۸- نفس اماره
- ۱۹- شناخت انسان
- ۲۰- نفس اماره
- ۲۱- شیطان
- ۲۲- گناه
- ۲۳- ب
- ۲۴- الف
- ۲۵- عاملی بیرونی که خود را برتر از آدمیان می‌پندارد و سوگند یاد کرده که فرزندان آدم را فریب دهد و از رسیدن به بهشت بازدارد. کار شیطان، وسوسه کردن و فریب دادن است.
- ۲۶- آن‌گاه که انسان به گناه آلوده شد، خود را سرزنش و ملامت می‌کند و در اندیشه جبران آن برمی‌آید. قرآن کریم این عامل درونی را نفس لؤامه، یعنی سرزنشگر (وجدان اخلاقی) نامیده و به آن سوگند خورده است. (از عوامل رشد)
- ۲۷- عامل درونی که انسان‌ها را برای رسیدن به لذت‌های زودگذر دنیایی، به گناه دعوت می‌کند و از پیروی از عقل و وجدان باز می‌دارد. نفس اماره یعنی نفس فرمان‌دهنده به بدی‌ها. (از موانع رشد)
- ۲۸- الف) ۵ (ب) ۴ (ج) ۲ (د) ۱
- ۲۹- شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن
- ۳۰- به وسیله شراب و قمار

- ۵۰- جامع‌ترین و اصلی‌ترین هدف زندگی انسان چیست و سودمندترین دانش‌ها کدام است؟
- (۱) شناخت سرمایه‌ها - خودشناسی
(۲) نزدیکی و تقرب به خدا - خودشناسی
(۳) شناخت سرمایه‌ها - خداشناسی
(۴) نزدیکی و تقرب به خدا - خداشناسی
- ۵۱- رشد و کمال انسان و در نتیجه رستگاری او فقط با گام برداشتن به سوی میسر می‌شود و اولین گام برای حرکت انسان در این مسیر، است.
- (۱) قرب الهی - شناخت انسان
(۲) عبادت خدا - شناخت انسان
(۳) قرب الهی - شناخت خدا
(۴) عبادت خدا - شناخت خدا
- ۵۲- منظور از شناخت انسان برای رسیدن در مسیر الهی در کدام گزینه به صورت کامل ذکر شده است؟
- (۱) شناخت سرمایه‌ها، توانایی‌ها و استعدادها و شناخت موانع حرکت انسان
(۲) شناخت هدف اصلی انسان و نحوه رسیدن به آن
(۳) نحوه به کارگیری سرمایه‌های انسان در مسیر کمال
(۴) شناخت توانایی‌ها، سرمایه‌ها و اهداف و رابطه آن‌ها
- ۵۳- رشد و کمال انسان و در نتیجه رستگاری او جز با میسر نمی‌شود و اولین گام برای حرکت انسان در این مسیر است.
- (۱) گام برداشتن به سوی هدف - شناخت خداوند
(۲) گام برداشتن به سوی هدف - شناخت انسان
(۳) شناخت موانع حرکت انسان در مسیر قرب الهی - شناخت انسان
(۴) شناخت موانع حرکت انسان در مسیر قرب الهی - شناخت خداوند
- ۵۴- شناخت انسان به چه معناست و هدف و مسیر حرکت هر کس با چه چیزی متناسب است؟
- (۱) شناخت سرمایه‌ها، توانایی‌ها و استعدادها - عوامل درونی و بیرونی
(۲) معرفت به جایگاه موجودات در نظام هستی - عوامل درونی و بیرونی
(۳) شناخت سرمایه‌ها، توانایی‌ها و استعدادها - توانایی‌ها و سرمایه‌ها
(۴) معرفت به جایگاه موجودات در نظام هستی - توانایی‌ها و سرمایه‌ها
- ۵۵- تشخیص مسیر درست زندگی از راه‌های غلط معلول کدام سرمایه انسان است و از نظر قرآن کریم نتیجه عدم بهره‌مندی از آن چیست؟
- (۱) اراده و اختیار - نفوذ شیطان
(۲) تفکر و تعقل - نفوذ شیطان
(۳) اراده و اختیار - دوزخی شدن
(۴) تفکر و تعقل - دوزخی شدن
- ۵۶- خداوند متعال برای این‌که انسان بتواند در مسیر رشد و کمال خود حرکت کند و به هدف خلقت خود یعنی دست یابد، در اختیارش قرار داده است و انسان تشخیص راه رستگاری و راه شقاوت و برگزیدن راه رستگاری را به وسیله سرمایه انجام می‌دهد.
- (۱) تقرب به خدا - پیامبرانی - اختیار
(۲) رضای الهی - پیامبرانی - عقل
(۳) تقرب به خدا - سرمایه‌هایی - عقل
(۴) رضای الهی - سرمایه‌هایی - اختیار
- ۵۷- در بیان قرآن کریم کدام یک به آثار عدم بهره‌گیری انسان به قوه عقل اشاره ندارد؟
- (۱) نداشتن گوش شنوا برای تعقل علت تسلط آتش جهنم
(۲) عدم شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن
(۳) در میان دوزخیان و جهنمیان بودن
(۴) تمسخر دیگران در هنگام دعوت به نماز و عبادت
- ۵۸- تکریم انسان بر مخلوقات در گرو است و فهم زیبایی‌ها و زشتی‌ها و رفتن به سوی هر کدام، مفهوم می‌باشد.
- (۱) خداشناسی - «فألهمها فجورها و تقواها»
(۲) خویش‌شناسی - «فألهمها فجورها و تقواها» (فارج از کشور ۸۷ با تغییر)
(۳) خداشناسی - «انا هدیناه السبیل اما شاکرًا و اما کفورًا»
(۴) خویش‌شناسی - «انا هدیناه السبیل اما شاکرًا و اما کفورًا»
- ۵۹- کدام آیه بیانگر این است که خداوند انسان را صاحب اراده و آزاد آفریده است و مسئول سرنوشت خود است؟
- (۱) «و نفس و ما سواها فالهمها فجورها و تقواها»
(۲) «انا هدیناه السبیل اما شاکرًا و اما کفورًا»
(۳) «و فضلناهم علی کثیر ممن خلقنا تفضیلًا»
(۴) «و لقد کرما بنی آدم و حملناهم فی البر و البحر»
- ۶۰- نشان دادن راه رستگاری و راه شقاوت به وسیله خداوند، مشخص‌کننده وجود در انسان است و آیه شریفه وافی به این مقصود است.
- (۱) اراده و اختیار - «انا هدیناه السبیل اما شاکرًا و اما کفورًا»
(۲) شناخت خیر و نیکی - «و نفس و ما سواها فالهمها فجورها و تقواها»
(۳) گرایش به نیکی‌ها - «و لا اقسَم بالنفس اللوامة»
(۴) پیامبران و راهنمایان دلسوز - «انا هدیناه السبیل اما شاکرًا و اما کفورًا»

۶۱- سودمندترین دانش‌ها همان است که برای رسیدن به است و موضوع «مسئول سرنوشت خویش بودن» در کدام آیه تجلی دارد؟

- ۱) خداشناسی - خودشناسی - «و نفس و ما سؤاها فالهمها فجورها و تقواها»
- ۲) خودشناسی - خداشناسی - «و نفس و ما سؤاها فالهمها فجورها و تقواها»
- ۳) خداشناسی - خودشناسی - «انا هدیناه السبیل اما شاکرا و اما کفوراً»
- ۴) خودشناسی - خداشناسی - «انا هدیناه السبیل اما شاکرا و اما کفوراً»

۶۲- از آیه شریفه «انا هدیناه السبیل اما شاکرا و اما کفوراً» کدام مفهوم مستفاد می‌گردد؟

- ۱) آدمی استعداد رسیدن به کمالات بسیاری را دارد و اگر آن‌ها را شکوفا کند، به غایت و مقصود و رستگاری می‌رسد.
- ۲) خداوند راه رسیدن به خوشبختی را به انسان نشان داده است تا خود آن را بشناسد و با اراده خود آن را برگزیند.
- ۳) آدمی برای رسیدن به خوبی‌ها و زیبایی‌ها، دارای توانایی و قابلیت‌هایی است که خداوند به انسان بخشیده است.
- ۴) خداوند ما را هدایت می‌کند و معیار انتخاب هدف‌های اصیل از غیر آن را مشخص فرموده و نتایج آن را یادآور شده است.

۶۳- این‌که گفته شود «خداوند، انسان را به گونه‌ای آفرید که بتواند زیبایی‌ها و زشتی‌ها را درک کند و آن‌گاه که به سوی زیبایی‌ها روی آورد، در درون خود، احساس خرسندی نماید و اگر به سوی بدی‌ها و زشتی‌ها رهسپار شود، ملامتگر خویش باشد.» توجه ما به کدام آیه، جلب می‌شود؟

- ۱) «و نفس و ما سؤاها فالهمها فجورها و تقواها»
- ۲) «و لا اقسیم بالنفس اللوامة»
- ۳) «انا هدیناه السبیل اما شاکرا و اما کفوراً»
- ۴) «محيای و مماتی لله رب العالمین»

۶۴- «نشان دادن راه حق و باطل» و «روی آوردن به خیر و نیکی» به ترتیب به کدام سرمایه‌هایی که خداوند برای انسان به ودیعه گذاشته اشاره دارد و آیه شریفه «و نفس و ما سؤاها» مربوط به کدام است؟

- ۱) اراده و اختیار - شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن - دومی
- ۲) قدرت تفکر و تعقل - شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن - اولی
- ۳) قدرت تفکر و تعقل - نفس سرزنشگر یا ملامت‌کننده - دومی
- ۴) اراده و اختیار - نفس سرزنشگر یا ملامت‌کننده - اولی

۶۵- از آیه «و نفس و ما سواها فالهمها فجورها و تقواها» کدام موضوع مستفاد نمی‌گردد؟

- ۱) گرایش به نیکی‌ها و زیبایی‌ها
- ۲) وجود تمایلات پست و عالی در انسان
- ۳) وجدان اخلاقی
- ۴) خدا بدی‌ها و خوبی‌ها را بر انسان الهام کرده است.

۶۶- مفهوم مستنبط از آیه شریفه «و نفس و ما سؤاها فالهمها فجورها و تقواها» در کدام مورد به درستی ذکر گردیده است؟

- ۱) سوگند خداوند به خودش و نفس انسان، نشان از عظمت ملامت‌گر درونی اوست.
- ۲) شناخت نیکی و بدی و گرایش به آن‌ها سبب واکنش نفس در برابر گناه است.
- ۳) سامان بخشیدن به نفس، مقدم بر الهام معروف و نیکی‌ها و بدکاری به آن است.
- ۴) نفس ملهمة انسان، همان‌طور که از خداست، رو به سوی او دارد.

۶۷- دوست‌داشتن فضائلی چون، صداقت، کرامت، عزت‌نفس و عدالت و بی‌زاری از دورویی، حقارت‌نفس، ریا و ظلم، نشأت گرفته از توجه در پیام کدام آیه است؟

- ۱) «انا هدیناه السبیل اما شاکرا و اما کفوراً»
- ۲) «و نفس و ما سؤاها فالهمها فجورها و تقواها»
- ۳) «و لا اقسیم بالنفس اللوامة»
- ۴) «و ما خلقنا السماوات و الأرض و ما بینهما لالعین»

۶۸- عوامل بسیار مهم برای حرکت به سوی هدف، یعنی رشد و کمال عبارتند از و آیه شریفه به گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها اشاره دارد.

- ۱) شناخت انسان و بهره‌گیری از اختیار و امداد الهی - «و نفس و ما سؤاها فالهمها فجورها و تقواها»
- ۲) شناخت انسان و بهره‌گیری از اختیار و امداد الهی - «و لا اقسیم بالنفس اللوامة»
- ۳) شناخت انسان و سرمایه‌هایش و بهره‌گیری از آن - «و لا اقسیم بالنفس اللوامة»
- ۴) شناخت انسان و سرمایه‌هایش و بهره‌گیری از آن - «و نفس و ما سؤاها فالهمها فجورها و تقواها»

۶۹- چه چیزی سبب می‌شود که انسان در مقابل گناه و زشتی عکس‌العمل نشان دهد و چه زمانی انسان خود را سرزنش و ملامت می‌کند؟

- ۱) وجدان اخلاقی - به گناه آلوده شدن
- ۲) گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها - عدم توجه به عبادت
- ۳) وجدان اخلاقی - عدم توجه به عبادت
- ۴) گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها - به گناه آلوده شدن

۷۰- سرزنش و ملامت، آن‌گاه در انسان رخ می‌دهد که و این موضوع در آیه شریفه مشهود است.

(۱) به گناه آلوده شود - «و نفس و ما سواها فالهمها فجورها و تقواها»

(۲) به گناه آلوده شود - «و لا اقسام بالنفس اللوامه»

(۳) نتواند از سرمایه‌های خدادادی بهره‌مند شود - «و نفس و ما سواها فالهمها فجورها و تقواها»

(۴) نتواند از سرمایه‌های خدادادی بهره‌مند شود - «و لا اقسام بالنفس اللوامه»

۷۱- آن‌چه سبب واکنش نشان دادن در برابر گناهان می‌شود، در کدام آیه شریفه ترسیم شده است و آن‌چه با دوراندیشی، ما را از خوشی‌های زودگذر منع می‌کند، کدام ودیعه الهی است؟

(۱) «و نفس و ما سواها فالهمها فجورها و تقواها» - وجدان

(۲) «و نفس و ما سواها فالهمها فجورها و تقواها» - عقل

(۳) «لا اقسام بیوم القیامه و لا اقسام بالنفس اللوامه» - وجدان

(۴) «لا اقسام بیوم القیامه و لا اقسام بالنفس اللوامه» - عقل

۷۲- عاملی که بازدارنده انسان از پیروی از عقل و وجدان است و برای که یک عامل است، نفس اماره نام دارد.

(۱) «رسیدن به لذت‌های زودگذر، به گناه دعوت می‌کند» - بیرونی

(۲) «بازداشتن انسان از بهشت برین و فریب فرزندان آدم» - بیرونی

(۳) «بازداشتن انسان از بهشت برین و فریب فرزندان آدم» - درونی

(۴) «رسیدن به لذت‌های زودگذر، به گناه دعوت می‌کند» - درونی

۷۳- با توجه به معارف ائمه معصومین (علیهم‌السلام) مفاهیم «عداوت حداکثری با انسان» و «پرمفعت‌ترین علوم» به ترتیب به چه چیزهایی تعبیر شده‌اند؟

(۱) جهل - خودشناسی

(۲) نفس اماره - خودشناسی

(۳) جهل - خداشناسی

(۴) نفس اماره - خداشناسی

۷۴- شعر «فیض کاشانی» که سروده است:

«دوست نزدیک‌تر از من به من است وین عجب‌تر که من از وی دورم؟»

اشاره به کدام‌یک از سرمایه‌هایی است که خداوند در اختیار انسان قرار داده است؟

(۱) تشخیص مسیر درست زندگی از راه‌های غلط و خوب را از بد

(۲) مسئول سرنوشت خویش بودن و نشان دادن راه رستگاری و راه شقاوت

(۳) گرایش به خدا و آشنا شدن با سرشت الهی

(۴) شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی

۷۵- فرموده امیرالمؤمنین علی (علیه‌السلام) که می‌فرماید: «هیچ چیزی را مشاهده نکردم، مگر این‌که خدا را قبل از آن، بعد از آن و با آن دیدم» اشاره به کدام سرمایه‌های انسان دارد؟

(۱) گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها

(۲) راهنمایی پیشوایان پاک و دلسوز

(۳) سرشت خدا آشنا

(۴) اراده و اختیار انسان

۷۶- شعر «چه کنم با که توان گفت که او / در کنار من و من مه‌جورم» مؤید کدام سرمایه است که خداوند حکیم در وجود انسان قرار داده است؟

(۱) سرشت خدا آشنا (۲) قدرت اراده و اختیار (۳) شناخت خیر و نیکی و گرایش به سوی آن (۴) قدرت تفکر و اندیشه

۷۷- این‌که هر کس در خود می‌نگرد و یا به تماشای جهان می‌نشیند خدا را می‌یابد و محبتش را در دل احساس می‌کند، یادآور کدام‌یک از سرمایه‌هایی که خداوند در اختیار انسان قرار داده است؟

(۱) صاحب اراده و اختیار بودن انسان

(۲) داشتن سرشت خدا آشنا در وجود انسان

(۳) شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن

(۴) ارسال پیامبران و پیشوایان به همراه کتاب راهنما

۷۸- بیزاری از زشتی و بدی و رو آوردن به خیر و نیکی یادآور کدام سرمایه خدادادی در وجود ماست و کدام آیه به آن اشارت دارد؟

(۱) نشان دادن راه رستگاری و شقاوت به انسان - «انا هدیناه السبیل اما شاکرا و اما کفورا»

(۲) شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن - «و نفس و ما سواها فالهمها فجورها و تقواها»

(۳) شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن - «انا هدیناه السبیل اما شاکرا و اما کفورا»

(۴) نشان دادن راه رستگاری و شقاوت به انسان - «و نفس و ما سواها فالهمها فجورها و تقواها»

۷۹- این‌که خداوند آن‌چه در آسمان و زمین است، برای انسان آفریده و توانایی بهره‌مندی از آن‌ها را در وجودش قرار داده است، مؤید کدام موضوع است؟

(۱) کرامت و منزلت انسان

(۲) قدرت تفکر و تعقل انسان

(۳) قدرت اراده و اختیار انسان

(۴) وجود شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن در انسان

۸۰- قرآن کریم عامل گمراه کننده‌ای را به انسان‌ها معرفی می‌کند که خود را برتر از می‌پندارد و سوگند یاد کرده که را فریب دهد و از رسیدن به بازدارد و کارش و راه نفوذش است.

(۱) آدمیان - فرزندان آدم - ایمان واقعی - وعده دروغ - زیبا نشان دادن دنیا

(۲) همه موجودات - انسان‌ها - ایمان واقعی - زیبا نشان دادن دنیا - وعده دروغ

(۳) آدمیان - فرزندان آدم - بهشت - وسوسه کردن - وسوسه

(۴) همه موجودات - انسان‌ها - بهشت - زیبا نشان دادن دنیا - وسوسه

۸۱- دشمن قسم‌خورده انسان که همان شیطان است، تنها راه نفوذش بر انسان و سوق دادن او به گمراهی را اعلام می‌کند.

(۱) غافل کردن از خدا و یاد مداوم او (۲) وسوسه کردن و فریب دادن انسان

(۳) سرگرم کردن انسان به آرزوهای سراب‌گونه دنیایی (۴) زیبا و لذت‌بخش نشان دادن گناه

۸۲- شیطان معمولاً انسان را از راه‌هایی به نافرمانی از خدا وسوسه می‌کند، به جز

(۱) ایجاد دشمنی و کینه میان افراد (۲) آراستن و لذت‌بخش نشان دادن دنیا

(۳) سرگرم کردن انسان‌ها به آرزوهای سراب‌گونه دنیایی (۴) غافل کردن از یاد خدا

۸۳- تمام موارد، راه‌های کید و فریب دشمن قسم‌خورده مصمم به انتقام‌گیری از فرزندان آدم است، به جز

(۱) سرگرم کردن انسان به آرزوهای سراب‌گونه دنیایی (۲) آراستن و لذت‌بخش نشان دادن زمینه‌های دل‌فریب دنیا

(۳) غافل کردن از خدا و یاد او (۴) دامن زدن آتش خانمان‌سوز کینه و عداوت میان ابنای آدم

۸۴- دشمن آشکار انسان در که به می‌گوید: «من بر شما تسلطی نداشتم، فقط شما را به گناه دعوت کردم.»

(۱) قیامت - فرصتی برای توبه باقی نمانده است - دوزخیان

(۲) برزخ - فرصتی برای توبه باقی نمانده است - دوزخیان

(۳) برزخ - پرونده باز اعمال انسان تحت تأثیر اعمال دنیایی‌اش است - انسان‌ها

(۴) قیامت - پرونده باز اعمال انسان تحت تأثیر اعمال دنیایی‌اش است - انسان‌ها

۸۵- پیام کدام عبارت قرآنی که از زبان شیطان است، نشانگر اختیار انسان در محدوده حیات دنیایی اوست؟

(۱) شما نمی‌توانید مرا نجات دهید. (۲) من نمی‌توانم به شما کمکی کنم.

(۳) من به شما وعده‌ای دادم و خلاف آن عمل کردم. (۴) شما را دعوت کردم و شما مرا پاسخ دادید.

۸۶- با توجه به آیات قرآن کریم سخنانی که شیطان در قیامت به ترتیب، درباره خودش، جهنمیان و خداوند به اهل جهنم می‌گوید، کدام است؟

(۱) دعوت‌کننده - پذیرنده دعوت ناحق - وعده‌دهنده به حق

(۲) دعوت‌کننده به ناحق - تحت سلطه شیطان بودن - وعده‌دهنده به حق

(۳) دعوت‌کننده - تحت سلطه شیطان بودن - دعوت‌کننده به حق

(۴) دعوت‌کننده به ناحق - سرگرم‌شده به آرزوی سراب‌گونه - دعوت‌کننده به حق

۸۷- در بیان قرآن کریم، شیطان اعمال زشت چه کسانی را در نظرشان زینت داده است و آنان را چگونه فریفته است؟

(۱) کسانی که ادعای ایمان دارند ولی اعتقادشان قلبی نیست - زینت دادن گناه در نظرشان

(۲) کسانی که ادعای ایمان دارند ولی اعتقادشان قلبی نیست - با آرزوهای طولانی

(۳) کسانی که بعد از روشن هدایت برای آن‌ها به حق پشت کردند - با آرزوهای طولانی

(۴) کسانی که بعد از روشن هدایت برای آن‌ها به حق پشت کردند - زینت دادن گناه در نظرشان

۸۸- در بیان قرآن کریم «شیطان می‌خواهد به وسیله در میان شما عداوت و کینه ایجاد کند و شما را از باز دارد.

(۱) شراب و قمار - کمک به دیگران (۲) حسادت و دروغ - یاد خدا و نماز

(۳) شراب و قمار - یاد خدا و نماز (۴) حسادت و دروغ - کمک به دیگران

۸۹- با توجه به آیات قرآن کریم، شیطان، انسان را به چه چیزی دعوت می‌کند و احتجاج او با گناهکاران در قیامت برای بیان مقصر نبودنش

(ریاضی ۹۶ با تخییر)

چیست؟

(۱) گناه - اگر امروز مرا سرزنش نمایید سودی ندارد. (۲) لذت زودگذر - اگر امروز مرا سرزنش نمایید سودی ندارد.

(۳) گناه - من بر شما تسلطی نداشتم. (۴) لذت زودگذر - من بر شما تسلطی نداشتم.

پاسخ پرسش‌های چهار گزینه‌ای

۶۰ نشان دادن راه رستگاری و راه شقاوت به وسیله

خداوند مشخص‌کننده وجود اراده و اختیار در انسان است و آیه شریفه

«إنا هدیناه السبیل اما شاکراً و اما کفوراً» درباره همین موضوع است.

۶۱ سودمندترین دانش‌ها خودشناسی است که مقدمه‌ای

است برای رسیدن به خداشناسی و موضوع «مسئول سرنوشت خویش بودن» در

آیه شریفه «إنا هدیناه السبیل اما شاکراً و اما کفوراً» تجلی دارد.

۶۲ باتوجه به این‌که این آیه اشاره به یکی از سرمایه‌های

انسان یعنی «اختیار» دارد، لذا گزینه (۲) این موضوع را به روشنی بیان

می‌کند.

۶۳ از آیه شریفه «و نفس و ما سواها فالهمها فجورها

و تقواها» می‌توان دریافت که خداوند انسان را به گونه‌ای آفرید که بتواند

زیبایی‌ها و زشتی‌ها را درک کند.

۶۴ نشان دادن راه حق و باطل ← «إنا هدیناه

السبیل ...» (اراده و اختیار انسان) / روی آوردن به خیر و نیکی ← «و نفس

و ما سواها ...» (شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن)

۶۵ این آیه دقیقاً اشاره به وجدان اخلاقی یا نفس لوامه

ندارد، ولی بقیه گزینه‌ها دقیقاً مربوط به این آیه شریفه است.

۶۶ مطابق عبارت «و نفس و ما سواها فالهمها ...»:

«سوگند به نفس و آن‌که سامانش بخشید آن‌گاه بدکاری و تقوایش را به او الهام

کرد»، الهام نیکی و بدکاری پس از سامان بخشی به نفس انسان بوده است.

۶۷ از آیه شریفه «و نفس و ما سواها فالهمها فجورها

و تقواها» موضوع «دوست داشتن فضائی چون، صداقت، کرامت، عزت نفس و

عدالت و بی‌زاری از دورویی، حقارت نفس، ریا و ظلم» دریافت می‌شود.

۶۸ از عوامل بسیار مهم برای حرکت به سوی هدف

یعنی رشد و کمال انسان، شناخت انسان و سرمایه‌هایش و بهره‌گیری از آن

است و آیه شریفه «و نفس و ما سواها فالهمها فجورها و تقواها» به گرایش

انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها اشاره دارد.

۶۹ گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها سبب می‌شود

که انسان در مقابل گناه و زشتی عکس‌العمل نشان دهد و آن‌گاه که به گناه

آلوده شد، خود را سرزنش و ملامت می‌کند و در اندیشه جبران آن بر می‌آید

که به آن «نفس لوامه» یا «وجدان اخلاقی» می‌گویند.

۷۰ انسان، آن‌گاه که به گناه آلوده شد، خود را سرزنش و ملامت

می‌کند و در اندیشه جبران بر می‌آید و قرآن کریم این عامل درونی را «نفس لوامه»

یعنی نفس سرزنشگر نامیده و به آن سوگند خورده است: «و لا اقسم بالنفس اللوامه»

۵۰ جامع‌ترین و اصلی‌ترین هدف زندگی انسان، نزدیکی

و تقرب به خداست و امام علی علیه السلام خودشناسی را سودمندترین دانش‌ها بر

شمرده است.

۵۱ رشد و کمال انسان و در نتیجه رستگاری انسان

فقط با گام برداشتن به سوی نزدیکی و تقرب الهی میسر می‌شود و اولین گام

برای حرکت انسان در این مسیر، شناخت انسان است.

۵۲ شناخت انسان، یعنی شناخت سرمایه‌ها، توانایی‌ها

و استعدادها و او و چگونگی به کارگیری این سرمایه و هم‌چنین شناخت موانع

حرکت انسان در مسیر تقرب به خداوند و نحوه مقابله یا اجتناب از این موانع.

۵۳ رشد و کمال انسان و در نتیجه رستگاری او جز با

گام برداشتن به سوی این هدف میسر نمی‌شود و اولین گام برای حرکت انسان

در این مسیر، شناخت انسان است.

۵۴ شناخت انسان، یعنی شناخت سرمایه‌ها و توانایی‌ها

و استعدادها و او و هم‌چنین شناخت موانع حرکت انسان در مسیر عبودیت.

هدف و مسیر حرکت هر کس با توانایی‌ها و سرمایه‌هایش هماهنگی دارد.

۵۵ پروردگار، به ما نیرویی عنایت کرده تا با آن

بیندیشیم و مسیر درست زندگی از راه‌های غلط تشخیص دهیم، حقایق را

دریابیم و از جهل و نادانی دور شویم. این توانایی همان تفکر و تعقل انسان

است و در بیان قرآن کریم «و می‌گویند اگر ما گوش شنوا داشتیم یا تعقل

می‌کردیم، در میان دوزخیان نبودیم.»

۵۶ خداوند متعال برای این‌که انسان بتواند در مسیر

رشد و کمال خود حرکت کند و به هدف خلقت یعنی تقرب به خدا دست یابد،

سرمایه‌هایی در اختیارش قرار داده است. خداوند راه رستگاری و راه شقاوت

را به ما نشان داد تا با استفاده از سرمایه عقل راه رستگاری را برگزینیم و از

شقاوت دوری کنیم.

۵۷ در بیان قرآن کریم کسانی‌که از قوه عقل بهره‌گیری نکنند:

۱- آن‌ها هنگامی‌که مردم را به نماز فرا می‌خوانید، آن‌را به مسخره و بازی می‌گیرند،

این به خاطر آن است که آن‌ها گروهی هستند که تعقل نمی‌کنند. (گزینه ۴)

۲- و می‌گویند: اگر ما گوش شنوا داشتیم یا تعقل می‌کردیم در میان دوزخیان

نبودیم. (گزینه‌های ۱ و ۳)

۵۸ تکریم انسان‌ها بر بسیاری از مخلوقات در گرو

«خویش‌شناسی» و فهم زیبایی‌ها و زشتی‌ها و رفتن به سوی هر کدام از

آن‌ها مفهوم آیه شریفه «فالهمها فجورها و تقواها» می‌باشد.

۵۹ آیه شریفه «إنا هدیناه السبیل اما شاکراً و اما

کفوراً» بیانگر این است که خداوند، انسان را صاحب اراده و اختیار آفرید

و مسئول سرنوشت خویش قرار داد، سپس راه رستگاری و راه شقاوت را به

انسان نشان داد تا خود راه رستگاری را برگزیند و از شقاوت دوری کند.

۷۹ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ این موضوع نشان‌دهنده این است که خداوند متعال انسان را گرمی داشته است و برای انسان در نظام هستی جایگاه ویژه‌ای قائل است. (کرامت و منزلت انسان)

۸۰ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ خداوند از عاملی بیرونی خبر می‌دهد که خود را برتر از آدمیان می‌پندارد و سوگند یاد کرده که فرزندان آدم را فریب دهد و از رسیدن به بهشت بازدارد، کار او وسوسه کردن و فریب دادن است و جز این، راه نفوذ دیگری در ما ندارد. کار شیطان وسوسه کردن و فریب دادن است و جز این، راه نفوذ دیگری در ما ندارد.

۸۱ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ «آراستن و لذت‌بخش نشان دادن دنیا» غلط است. بلکه عبارت صحیح «آراستن و لذت‌بخش نشان دادن گناه» می‌باشد.

۸۲ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ به پاسخ سؤال قبل، رجوع شود.

۸۳ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ دشمن آشکار انسان در قیامت که فرصتی برای توبه باقی نمانده است به دوزخیان می‌گوید: «من بر شما تسلطی نداشتم و فقط شما را به گناه دعوت کردم.»

۸۴ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ این جمله که «شما را دعوت کردم و شما مرا پاسخ دادید.» نشان‌دهنده اختیار انسان در محدوده حیات دنیوی انسان است.

۸۵ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ شیطان در روز قیامت که فرصتی برای توبه باقی نمانده است، به اهل جهنم می‌گوید: «خداوند به شما وعده حق داد؛ من به شما وعده‌ای دادم و خلاف آن عمل کردم. البته من بر شما تسلطی نداشتم، فقط شما را به گناه دعوت کردم، این خودتان بودید که دعوت مرا پذیرفتید...»

۸۶ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ قرآن کریم در سوره محمد، آیه ۲۵ می‌فرماید: «کسانی که بعد از روشن شدن هدایت برای آن‌ها، پشت به حق کردند، شیطان اعمال زشتشان را در نظرشان زینت داده و آنان را با آرزوهای طولانی فریفته است.»

۸۷ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ در سوره مائده، آیه ۹۱ آمده است: «شیطان می‌خواهد به وسیله شراب و قمار، در میان شما عداوت و کینه ایجاد کند و شما را از یاد خدا و نماز باز دارد.»

۸۸ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ شیطان به گناه دعوت می‌کند و در روز قیامت که فرصتی برای توبه باقی نمانده است، به اهل جهنم می‌گوید: «... من بر شما تسلطی نداشتم؛ فقط شما را به گناه دعوت کردم. این خودتان بودید که دعوت مرا پذیرفتید. امروز خود را سرزنش کنید نه مرا...» و با این عبارت، مقصر نبودنش را ابراز می‌کند.

۷۱ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها سبب می‌شود که در مقابل گناه و زشتی واکنش نشان دهد. آیه ﴿و نفس و ما سواها فالهمها فجورها و تقواها﴾ به گرایش انسان به خیر و نیکی‌ها اشاره دارد. عقل با دوراندیشی، ما را از خوشی‌های زودگذر منع می‌کند. دلایل رد سایر گزینه‌ها:

گزینه‌های (۳ و ۴): ﴿و لا اقمس بالنفس اللّوامة﴾ به واکنش نشان دادن نسبت به گناه اشاره دارد نه به «سبب آن» که در سؤال خواسته شده است.

گزینه‌های (۱ و ۲): وجدان با محکمه‌هایش، ما را از راحت‌طلبی بازمی‌دارد.

۷۲ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ نفس امّاره، عامل درونی است که انسان‌ها را برای رسیدن به لذت‌های زودگذر دنیایی، به گناه دعوت می‌کند و از پیروی از عقل و وجدان باز می‌دارد.

۷۳ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ طبق کلام امیرالمؤمنین (علیه السلام) دشمن‌ترین دشمن انسان، همان «نفس امّاره» است و خودشناسی سودمندترین دانش‌ها شمرده شده است. دلیل رد گزینه‌های (۳ و ۴): خودشناسی، مقدمه‌ای برای خداشناسی است، پس خودشناسی سودمندترین دانش‌هاست.

۷۴ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ این شعر اشاره به «سرشت خدا آشنا» یا فطرت الهی دارد، خداوند سرشت ما را با خود آشنا کرد و گرایش به خود را در وجود ما قرار داد، از این رو هر کس در خود می‌نگرد و یا به تماشای جهان می‌نشیند، خدا را می‌یابد و محبتش را در دل احساس می‌کند.

۷۵ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ این حدیث شریف، امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) نشان‌دهنده سرشت خدا آشنا یا فطرت الهی است.

۷۶ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ گاهی غفلت، سبب دوری ما از خدا و فراموشی یاد او می‌شود ولی باز که به خود باز می‌گردیم او را در کنار خود می‌یابیم (سرشت خدا آشنا = فطرت) و می‌گوییم:

«دوست نزدیک‌تر از من به من است / وین عجب‌تر که من از وی دورم چه کنم با که توان گفت که او / در کنار من و من مهجورم»

۷۷ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ خداوند سرشت ما را خود آشنا کرد و گرایش به خود را در وجود ما قرار داده از این رو هر کس در خود می‌نگرد و یا به تماشای جهان می‌نشیند، خدا را می‌یابد و محبتش را در دل احساس می‌کند.

۷۸ ﴿فَإِذَا دُعِيَ إِلَىٰ مَآءٍ فَاسْأَلْهُ إِنِّي آتٍ مِنْكُمْ بِبُرْءٍ أَوْ أَجْنَابٍ﴾ خدای متعال شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن را در وجود ما قرار داد تا به خیر و نیکی رو آوریم و از گناه و زشتی بپرهیزیم، از این روست که همه ما فضالتی چون صداقت و ... را دوست داریم و از دو رویی، حقارت نفس ... بیزاریم و این موضوع را می‌توان در آیه شریفه ﴿و نفس و ما سواها فالهمها فجورها و تقواها﴾ جست‌وجو کرد.

آزمون جامع (۱)

- ۱- انسان‌های زیرک با بهره‌گیری از آیه شریفه می‌توانند با یک تیر چند نشان بزنند زیرا می‌توانند (درس ۱)
- ۱) «فعد الله ثواب الدنيا والآخرة» - از نعمت‌های دنیوی و اخروی بهره ببرند.
 - ۲) «فعد الله ثواب الدنيا والآخرة» - به تمام اهداف دنیایی خود برسند.
 - ۳) «ما خلقناهما الا بالحق» - به تمام اهداف دنیایی خود برسند.
 - ۴) «ما خلقناهما الا بالحق» - از نعمت‌های دنیوی و اخروی بهره ببرند.
- ۲- طبق بیان قرآن کریم «ورود به دوزخ با سرافکنندگی و خواری» معلول کدام آیه است؟ (درس ۱)
- ۱) آن کس که زندگی زودگذر دنیا را می‌طلبد، آن مقدار از آن را که بخواهیم، می‌دهیم.
 - ۲) بعضی از مردم می‌گویند: خداوند ما در دنیا نیکی عطا کن ولی در آخرت بهره‌ای ندارند.
 - ۳) آن‌چه به شما داده شده، کالای زندگی دنیا و آرایش آن است ... آیا اندیشه نمی‌کنید.
 - ۴) ایشان از کار خود نصیب و بهره‌ای دارند و خداوند سریع‌الحساب است.
- ۳- تشخیص مسیر درست زندگی از راه‌های غلط نتیجه بهره‌مندی انسان از است و نقطه مقابل آن را می‌توان برشمرد. (درس ۲)
- | | | | |
|-----------------|-----------------------|----------------|-------------------|
| عقل - نفس اماره | ۲) اختیار - نفس اماره | ۳) عقل - شیطان | ۴) اختیار - شیطان |
|-----------------|-----------------------|----------------|-------------------|
- ۴- با توجه به پیامدهای انکار معاد، مفاهیم «میل به جاودانگی»، «فراموشی و غفلت از مرگ» و «سرگرمی به کارهای دنیوی برای نسیان آینده تلخ» به ترتیب موصوف به کدام رابطه علی و معلولی است؟ (درس ۳)
- | | | | |
|------------------------|------------------------|----------------------|------------------------|
| ۱) علت - معلول - معلول | ۲) معلول - علت - معلول | ۳) علت - معلول - علت | ۴) معلول - معلول - علت |
|------------------------|------------------------|----------------------|------------------------|
- ۵- «داستان عزیر نبی ﷺ و امکان پذیر نبودن مجازات بسیاری از کسانی که در این دنیا ستم کرده‌اند.» به ترتیب مؤید و معاد است؛ یعنی و (درس ۴)
- | | |
|---|--|
| ۱) امکان - ضرورت - زنده شدن مردگان - حکمت الهی | ۲) ضرورت - امکان - نظام مرگ و زندگی - حکمت الهی |
| ۳) امکان - ضرورت - زنده شدن مردگان - عدالت الهی | ۴) ضرورت - امکان - نظام مرگ و زندگی - عدالت الهی |
- ۶- آثار ماناخر یعنی و آیه شریفه «ینبؤا الانسان یومئذ بما قدم و اخر» مربوط به عالم است. (درس ۵)
- | | |
|--|---|
| ۱) اعمالی که پیش از مرگ، در پرونده عمل مضبوط است - رستاخیز | ۲) اعمالی که پیش از مرگ، در پرونده عمل مضبوط است - برزخ |
| ۳) اعمالی که بعد از مرگ، تا قیامت ادامه دارد - برزخ | ۴) اعمالی که بعد از مرگ، تا قیامت ادامه دارد - رستاخیز |
- ۷- «برچیده شدن بساط حیات انسان و دیگر موجودات»، «قرار گرفتن اعمال پیامبران و امامان به عنوان معیار سنجش» و «افکنده شدن چشم‌ها به زیر از ترس» به ترتیب اشاره به کدام وقایع از مرحله اول یا دوم قیامت دارد؟ (درس ۶)
- ۱) تغییر در ساختار زمین و آسمان‌ها - برپاشدن دادگاه عدل الهی - زنده شدن همه انسان‌ها
 - ۲) مرگ اهل آسمان‌ها و زمین - برپاشدن دادگاه عدل الهی - زنده شدن همه انسان‌ها
 - ۳) مرگ اهل آسمان‌ها و زمین - حضور شاهدان و گواهان - شنیده شدن صدایی مهیب
 - ۴) تغییر در ساختار زمین و آسمان‌ها - حضور شاهدان و گواهان - شنیده شدن صدایی مهیب
- ۸- پیامبر ﷺ در ضمن نصیحتی که به یکی از یاران خود می‌کرد، می‌فرمود: برای تو به ناچار هم‌نشینی در خواهد بود، اگر باشد، مایه تو خواهد بود و در غیر این صورت موجب تو می‌شود. (درس ۷)
- | | |
|-------------------------------|------------------------------|
| ۱) قیامت - نیک - انس - وحشت | ۲) برزخ - نیک - انس - وحشت |
| ۳) قیامت - شریف - کرامت - ذلت | ۴) برزخ - شریف - کرامت - ذلت |

آزمون جامع (۲)

- ۱- با توجه به آیه شریفه ﴿و ما خلقنا السماوات و الارض و ما بینهما لالعین، ما خلقناهما الا بالحق﴾ منظور از «حق» در این آیه چیست و یادآور کدام صفت خداوندی است؟
(درس ۱)
- (۱) هدفدار بودن خلقت - حکمت الهی
(۲) سرگرمی نبودن خلقت - حکمت الهی
(۳) هدفدار بودن خلقت - قدرت الهی
(۴) سرگرمی نبودن خلقت - قدرت الهی
- ۲- اگر بخواهیم برای مصرع شعر مولوی «چون که صد آمد نود هم پیش ماست»، مستند قرآنی ارائه دهیم، کدام آیه مؤید آن است؟ (درس ۱)
- (۱) ﴿من كان يريد ثواب الدنيا﴾
(۲) ﴿و ما خلقنا السماوات و الارض و ما بینهما لالعین﴾
(۳) ﴿ما خلقناهما الا بالحق﴾
(۴) ﴿فعد الله ثواب الدنيا و الآخرة﴾
- ۳- اگر از ما بپرسند: «چرا خودشناسی سودمندترین دانش‌ها شمرده می‌شود؟» در پاسخ می‌گوییم: زیرا.....
(درس ۲)
- (۱) هدف خلقت انسان عبادت و بندگی خداوند است.
(۲) اولین گام برای حرکت انسان در مسیر الهی، شناخت انسان است.
(۳) انسان دارای جایگاهی والا در نظام هستی است.
(۴) انسان توانایی‌ها و هم‌چنین موانعی در مسیر بندگی خداوند دارد.
- ۴- از آیه شریفه ﴿من آمن بالله و الیوم الآخر...﴾ کدام موضوع دریافت نمی‌شود؟
(درس ۳)
- (۱) بیرون آمدن از بن‌بست و با انگیزه فعالیت کردن، دیدگاه معتقدان به معاد است.
(۲) نترسیدن و نداشتن غم، علت ایمان به خدا و روز رستاخیز است.
(۳) انسان معتقد به معاد دارای همتی خستگی‌ناپذیر است و از کار خویش لذت می‌برد.
(۴) مؤمن معتقد به خدا در روز قیامت می‌داند که هر چه بیش‌تر در این راه گام بردارد، آخرتش زیباتر خواهد بود.
- ۵- زنده شدن عزیر نبی ﷺ پس از یکصد سال مبین..... معاد است و میسر نبودن دریافت پاداش به واسطه عمر محدود، یادآور.....
(درس ۴)
- معاد در پرتو..... الهی است.
- (۱) ضرورت - ضرورت - عدل (۲) امکان - ضرورت - عدل (۳) ضرورت - امکان - قدرت (۴) امکان - امکان - قدرت
- ۶- شخصی از..... درباره..... پس از مرگ پرسید: «آیا مؤمن به دیدار خانواده خویش می‌آید؟»، فرمود: «آری»، پرسید: «چقدر؟»، فرمود: «برحسب.....»
(درس ۵)
- (۱) امام کاظم ﷺ - اعمال مؤمنان - کمیت فضیلت‌هایش
(۲) امام صادق ﷺ - اعمال مؤمنان - کیفیت فضیلت‌هایش
(۳) امام کاظم ﷺ - وضع مؤمنان - کمیت فضیلت‌هایش
(۴) امام صادق ﷺ - وضع مؤمنان - کیفیت فضیلت‌هایش
- ۷- با توجه به عبارت قرآنی ﴿و ان علیکم لحافظین﴾..... و این موضوع اشاره به مرحله..... رستاخیز دارد.
(درس ۶)
- (۱) فرشتگان الهی در طول زندگی انسان‌ها، همواره مراقب انسان‌ها می‌باشند - اول
(۲) فرشتگان الهی در طول زندگی انسان‌ها، همواره مراقب انسان‌ها می‌باشند - دوم
(۳) اعضای بدن انسان یکی از شاهدان قیامت‌اند که به اذن خدا به سخن می‌آیند - اول
(۴) اعضای بدن انسان یکی از شاهدان قیامت‌اند که به اذن خدا به سخن می‌آیند - دوم
- ۸- پاسخ قطعی..... به دوزخیان این است که..... و بالاترین نعمت بهشت..... است.
(درس ۷)
- (۱) خداوند - آیا در دنیا به اندازه کافی به شما عمر ندادیم - مقام خشنودی خدا
(۲) فرشتگان الهی - آیا در دنیا به اندازه کافی به شما عمر ندادیم - لقاء و دیدار الهی
(۳) خداوند - مگر پیامبران برای شما دلایل روشنی نیاوردند - مقام خشنودی خدا
(۴) فرشتگان الهی - مگر پیامبران برای شما دلایل روشنی نیاوردند - لقاء و دیدار الهی
- ۹- وقتی در قیامت، ناله حسرت دوزخیان بلند می‌شود، چه می‌گویند؟
(درس ۷)
- (۱) ما در دنیا نماز نمی‌خواندیم و از محرومان دستگیری نمی‌کردیم. (۲) شیطان و بزرگان و سرورانمان سبب گمراهی ما شدند.
(۳) پروردگارا شقاوت بر ما چیره شد و ما مردمی گمراه بودیم. (۴) اگر به دنیا بازگردیم، عمل صالح انجام می‌دهیم.

امتحان نوبت اول (میان سال)

آزمون (۱) - مدت امتحان: ۶۰ دقیقه

ردیف	سؤالات	بارم
	آیات	۲
۱	پیام آیه شریفه «انا هدیناه السبیل اما شاکراً و اما کفوراً» را بنویسید.	
۲	با توجه به آیه شریفه «و اِنَّ عَلَیْكُمْ لِحَافِظِیْنَ کِرَاماً کَاتِبِیْنَ یَعْلَمُوْنَ مَا تَفْعَلُوْنَ» به سؤالات زیر پاسخ دهید.	
	الف) این آیه اشاره به کدام مرحله قیامت دارد؟	
	ب) منظور از «کراماً کاتبین» چه کسانی هستند؟	
۳	ترجمه آیه شریفه «اَفَحَسِبْتُمْ اَنْمَّا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثاً وَ اَنْكُمْ اِلَیْنَا لَا تُرْجَعُونَ» را بنویسید و مربوط به کدام استدلال قرآن کریم درباره معاد است؟	
	درستی یا نادرستی عبارات های زیر را مشخص کنید. (ص / غ)	۲
۴	نزدیکی و تقرب به خداوند، نزدیکی مکانی و ظاهری نیست.	
۵	طبق آیات قرآن، یکی از راه های فریب انسان توسط شیطان، زیبا و لذت بخش نشان دادن دنیاست.	
۶	نماز و روزه از آثار ماتقدم است که حتی با مرگ انسان پیرونده اش هم چنان گشوده است.	
۷	حادثه تغییر در ساختار زمین و آسمان ها مربوط به مرحله اول قیامت است.	
	جملات زیر را با عبارات مناسب کامل کنید.	۲
۸	جامع ترین و اصلی ترین هدف زندگی انسان است.	
۹ مؤمنان کسانی هستند که فراوان به یاد مرگ اند.	
۱۰	مردم در دنیا در خوابند، هنگامی که بمیرند می شوند.	
۱۱	هدف و مسیر حرکت هر کس با هماهنگی دارد.	
	اصطلاحات زیر را تعریف کنید.	۱
۱۲	توقی:	
۱۳	برزخ:	
	کشف ارتباط	۱
۱۴	الف) آثار ماتقدم	
	ب) مرحله دوم قیامت	
	ج) امکان معاد	
	د) عبث و بیهوده نبودن کار آفرینش	
	۱- مرگ اهل آسمان ها و زمین	
	۲- نماز و روزه	
	۳- نظام مرگ و زندگی در طبیعت	
	۴- حکمت الهی	
	۵- مدسازهای غلط	
	۶- حضور شاهدان و گواهان	
	به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.	۲
۱۵	امام علی <small>علیه السلام</small> تعبیر دشمن ترین دشمنان را برای کدام یک از موانع رسیدن به هدف به کار برده اند؟	
۱۶	حق بودن آفرینش آسمان ها و زمین به چه معنایی است؟	
۱۷	شاهد و ناظر بر همه پیامبران و امت ها در قیامت چه کسی است؟	
۱۸	دیدار مؤمن با خانواده خویش پس از مرگ بر چه اساسی است؟	
	به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید.	۶
۱۹	آیا توجه به آخرت لزوماً بی توجهی به دنیا و عقب ماندگی را در پی دارد؟	
۲۰	حوادث مرحله دوم قیامت را نام ببرید.	
۲۱	دو ویژگی از عالم برزخ را بنویسید.	
۲۲	پیامدهای انکار معاد را بنویسید.	
۲۳	عدل الهی را به عنوان یکی از استدلال های ضرورت معاد توضیح دهید.	
۱۶	جمع نمره	موفق باشید.

امتحان نوبت دوم (پایان سال)

آزمون (۲) - مدت امتحان: ۶۰ دقیقه

ردیف	سؤالات	بارم
	آیات	۲
۱	با توجه به آیه شریفه ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ...﴾ هدف نماز چه چیزهایی معرفی شده است؟	
۲	هر کدام از آیات زیر به کدام یک از سرمایه‌های انسان مربوط است: الف) «و لا أقسم بالنفس اللوامة»: ب) «أنا هديناه السبيل إما شاكراً وإما كفوراً»:	
۳	با توجه به آیه شریفه ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ...﴾ به سؤالات زیر پاسخ دهید. الف) درباره حجاب چه دستوری داده شده است؟ ب) نتیجه رعایت حجاب چیست؟	
۴	در آیه شریفه ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي...﴾ نتیجه تبعیت و پیروی از خداوند چیست؟	
	درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید. (ص / غ)	۲
۵	توقی یعنی دریافت تمام و کمال روح و جسم انسان بعد از مرگ.	
۶	دو رکعت نماز که با بوی خوش گزارده شود، بهتر از هفتاد رکعت نماز بدون بوی خوش است.	
۷	اگر روزه دار بعد از ظهر مسافرت کند، نمی‌تواند روزه بگیرد.	
۸	دشمن‌ترین دشمن انسان در بیان امام علی <small>علیه السلام</small> همان شیطان است.	
	جملات زیر را با عبارات مناسب کامل کنید.	۲
۹	خداوند حکیم است و لازمه حکمت، آن است که هیچ کاری از کارهای او نباشد.	
۱۰	حق بودن آفرینش آسمان‌ها و زمین به معنای آن‌هاست.	
۱۱	استفراغ روزه را باطل مگر این که	
۱۳ و بهترین گواهان قیامت‌اند.	
	اصطلاحات زیر را تعریف کنید.	۱
۱۳	تَبَرَّج:	
۱۴	مراقبت:	
	کشف ارتباط	۱
۱۵	الف) پایه‌های دینداری ب) بالاترین نعمت بهشت ج) غیبت کردن د) آثار متأخر	
	۱- رسیدن به مقام خشنودی خداوند ۲- پرونده اعمال بعد از مرگ گشوده است. ۳- انکار معاد ۴- تولی و تبری ۵- سرمایه‌های انسان ۶- باعث از بین رفتن تأثیر نماز و روزه	
	به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.	۲
۱۶	در قرآن کریم درباره عفاف کدام یک از زنان، آیتی ذکر شده است؟	
۱۷	پوشیدن لباس نازک و بدن‌نما از دیدگاه امام صادق <small>علیه السلام</small> نشانه چیست؟	
۱۸	چهار مورد از مبطلات روزه را نام ببرید.	
۱۹	پاسخ قطعی خداوند به جهنمیانی که درخواست بازگشت به دنیا را دارند، چیست؟	
	به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید.	۶
۲۰	از اقدامات گام گذاشتن در مسیر رسیدن به تقرب به خداوند و ثابت قدم ماندن در این راه، «محاسبه و ارزیابی» را توضیح دهید.	
۲۱	راه‌های افزایش محبت به خداوند را نام برده و دوستی با دوستان خدا را توضیح دهید.	
۲۲	چه اعمالی تأثیر نماز را از بین می‌برند؟ برای هر کدام سخنی از معصومین بنویسید.	
۲۳	عفاف به چه معناست؟	
۲۴	چهار مورد از سرمایه‌های انسان را نام ببرید و یکی را توضیح دهید.	
۱۶	جمع نمره	موفق باشید.